

ЕВТАНАЗІЯ ТА ЇЇ АЛЬТЕРНАТИВА

Увага до цієї теми визначається не тільки і не скільки виключно науковим інтересом, стільки загостренням багатьох соціальних і правових проблем. Специфічність ситуації, що склалася в Україні й об'єктивні процеси в сфері соціально-економічного розвитку потребують осмислення питань евтаназії та її альтернативи.

Проблематика застосування евтаназії та її альтернативи досліджується такими науковцями як В.К. Гришуком, А.П. Зільбером, Н.Є. Криловою, В.В. Марєєвим, Т.А. Павленко, Ю.В. Павловою, В.Ф. Примаченком, Я.О. Триньовою й іншими.

Держави світу, залежно від законодавчої регламентації евтаназії, можна поділити на групи, де: а) евтаназія (активна і пасивна) дозволена законом і суб'єкт, що її здійснює, не несе кримінальної чи іншої відповідальності (Бельгія, Люксембург, Нідерланди та ін.); б) пасивна евтаназія не є злочином (Фінляндія, Швеція, 50 штатів США та ін.); в) евтаназія є злочином (Данія, Росія, Україна та ін.).

При цьому, як свідчить практика, в усіх країнах *евтаназія застосовується незалежно від того, дозволена вона законом чи ні*. Так, відповідаючи на запитання щодо існування в Україні пасивної евтаназії, ректор Одеського державного медичного університету В.М. Запорожан, навів декілька прикладів, що підтверджують ідею її існування. Зокрема, він зазначив, що у випадках, коли людина перебуває в перманентному вегетативному стані, коли помирає мозок, але вона може продовжувати жити ще півроку, рік чи навіть десять років за допомогою апарату штучного дихання, медичного обслуговування та ліків, які дорого коштують, її життя не підтримують, оскільки не має на це все коштів [1].

Однак нині в нашій державі відповідно до ч. 4 ст. 281 ЦК та ч. 3 ст. 52 Основ законодавства України про охорону здоров'я заборонено задовольняти прохання особи про припинення життя. При цьому такого складу злочину як евтаназія у КК України прямо не передбачено, але практика йде шляхом кваліфікації цього діяння за ч. 1 ст. 115 [2, с. 336]. Підставою такого рішення є визнання об'єктом вбивства життя іншої людини. Однак думки лікарів з цього приводу не такі однозначні. Так, О.Т. Безаров опитав 125 українських лікарів, майже половина яких (47 %) переконані в необхідності прийняття в Україні відповідного закону, який би дозволяв здійснювати евтаназію. Негативне ставлення до евтаназії висловили 36 % респондентів і 17 % утрималися від чіткої відповіді. Обгрунтовуючи необхідність закріплення права на смерть, 34,4 % лікарів відповіли, що це було б гуманно стосовно самих хворих та їх близьких, майже 1/3 відповіла, що людина і так має право самостійно розпоряджатися своїм життям. І лише 5 % переконані, що невиліковні хворі — це зайвий тягар для суспільства. Особливо важливо наголосити на тому, що лікарів лякає не так юридична відповідальність, як моральна сторона справи [3, с. 5]. Більшість же науковців, посилаючись на досвід інших держав та на думку населення України, приходять до висновку, що евтаназія зараз у нас не може бути легалізована, оскільки це загрожує зловживаннями з боку певних осіб. Але водночас, вважаємо, в науці висловлена слухна думка щодо необхідності закріплення в Особливій частині КК України привілейованого складу злочину – вбивства із співчуття до потерпілого [4, с. 12; 5, с. 540; 6, с. 15].

Іншим, дещо незвичним шляхом із 1967 р. пішла медична й юридична практика США про надання людині права на гідну смерть. Юридичною гарантією цього права

служать прийнятї в усіх без виключення штатах закони, що дозволяють повнолїтнім дїездатним людям завчасно залишати засвідченї письмовї або уснї розпорядження на той випадок, якщо вони у результатї хвороби або травми не зможуть самостійно дихати або харчуватися і при цьому необоротно втратять здатність усвідомлювати себе та спілкуватися із оточуючими. За допомогою такого волевиявлення людина вказує, якими саме способами медики можуть або не можуть продовжувати його існування в подібній ситуації. Цї розпорядження відомї як *living wills* («заповіти, що підлягають виконанню за життя заповідача»). На відміну від звичного заповіту, *living will* вступає в дію ще до фізичної смерті особи, що підписала його. Закони багатьох штатів вимагають відновлювати *living will* після закінчення певного терміну, а також дозволяють «заповідачам» у будь-який час анулювати або змінити ці розпорядження. В такий псевдозаповіт можна включити особливу довіреність, що надає тїй чи іншій особї чи особам право ухвалювати рішення про проведення чи припинення процедур, направлених на продовження життя довірителя [7]. Найчастіше виконанню підлягають *living wills* лише тих пацієнтів, які знаходяться в термінальній стадії невиліковної хвороби чи старечого одряхління.

У даний час кодекси всіх штатів визнають як право на складання *living wills*, так і право близьких родичів безнадійного хворого із зруйнованим мозком наполягати на припиненні роботи життєпідтримуючої апаратури. В 40 штатах і в Федеральному Окрузі Колумбія людина має пріоритетне право ухвалювати таке рішення відносно іншої людини, якщо вони перебувають у шлюбі. Примітним є і те, що у 1994 р. після смерті екс-президента США Рїчарда Ніксона і колишньої першої ледї США Жаклін Кеннеді Онассїс з'ясувалося, що вони теж склали *living will* [8].

Та окрім вирішення питання стосовно заборони чи легалізації евтаназії, науковцї й практики шукають їй альтернативи. На сьогодні це – хоспіси.

Хоспіси – це стаціонарні медичні заклади для невиліковно хворих, метою діяльності яких є надання можливості таким хворим прожити останні дні свого життя без болю та страждань. Вони значно відрізняються від звичайних лікарень, що зумовлено їхнім специфічним призначенням. Зокрема, тут відсутні деякі обмеження, що властиві лікарням: хворї можуть вільно спілкуватися між собою та з рідними, займатися улюбленими справами, їм дозволяється тримати домашніх тварин, у будь-який час

приймати відвідувачів і гостей, палити тощо. У хоспісах пацієнтів насамперед позбавляють нестерпного болю й інших симптомів, зумовлених хворобою. Надається також психологічна терапія, можливість спілкування з представниками релігійних організацій, які допомагають хворому подолати психоемоційну травму від усвідомлення свого становища та морально підготуватися до завершення життя. А оскільки особа тут продовжує жити звичним їй життям, то хоспіс не позбавляє надії на одужання.

Всесвітнє поширення розуміння гуманного характеру хоспісів зумовило появу й нового напрямку медичної науки – паліативної медицини, яка відзначається якісно новими підходами до невиліковно хворих. Паліативна допомога полягає не стільки в лікуванні захворювання, скільки в поліпшенні якості життя хворих, коли можливості лікування вичерпані. Основним принципом організації паліативної допомоги є щоденна ефективна підтримка хворого та його рідних. До того ж, в паліативній медицині є система методів, що допомагають хворим бути активними до кінця життя [9, с. 24].

Оскільки хоспіси є певною альтернативою евтаназії, яка заборонена в нашій державі, то правильно відмічає Ю.В. Павлова, що їх існування (хоспісів) вимагає детального обговорення та законодавчої регламентації їх діяльності. Тобто потрібне деталізоване законодавство в цій сфері, яке б захищало хворого, формувало його впевненість у тому, що останні години життя він проведе достойно [10, с. 58].

Таким чином, нині у світі є лише один шлях «обходження» евтаназії: паліативна медицина через діяльність хоспісів. Однак, імовірно, що противники евтаназії знаходитимуть і надалі альтернативи, тому що до сих пір проблема вбивства потерпілого на його прохання не знайшла однозначного вирішення. Отже, все зазначене доводить, що питання необхідності евтаназії залишається відкритим. На мою думку, кінцеве рішення ще не може бути прийняте, бо в медичній практиці існує ще багато білих плям. Хоча загалом евтаназія, як суспільне явище, потрібна люду. Тому американська практика (living wills) заслуговує на увагу й вивчення. Крім того в Україні, на мою думку, має бути підняте питання не лише про місце евтаназії в суспільстві, але й про її альтернативу (хоспіси).

Список використаної літератури:

1. Эвтаназия в Украине есть? [Электронный ресурс] // Медицинский вестник Украины. – Режим доступа : <http://medvestnik.com/2008/11/25/jevtanazija-v-ukraine-est.html>. – Загл. с экрана.

2. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін. За заг. ред. В.Т. Маляренка, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Вид. 2-ге, переробл. та доповн. – Х.: Одіссей, 2004. – 1152 с.

3. Чорний Ю. «Легка смерть» чи вбивство? // Доба, 2004. – № 39 (411). – С. 5.

4. Борисов В.І., Дзюба Ю.П., Пономаренко Ю.А. Щодо подальшого вдосконалення захисту прав та законних інтересів потерпілого від злочину засобами кримінального права // Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. пр. – Х.: Право, 2010. – Вип. 19. – С. 3-15.

5. Марєєв В.В. Злочини, пов'язані з ненаданням або неналежним наданням медичної допомоги чи медичних послуг // Держава і право : зб. наук. пр. Юрид. і політ. науки. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2011. – С. 537-542.

6. Триньова Я.О. Кримінально-правова оцінка позбавлення життя людини із співчуття до неї : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Я. О. Триньова ; Нац. акад. прокуратури України. – К., 2010. – 19 с.

7. Berlin R. What is a Living Will? [Electronic resource] // AllLaw.com : The Internet's Premiere Law Portal. – Access mode : http://www.alllaw.com/articles/wills_and_trusts/article7.asp. – Title from a screen.

8. Краткая история эвтаназии [Электронный ресурс] // Дом Солнца. – Режим доступа : <http://www.sunhome.ru/journal/518137>. – Загл. с экрана.

9. Котюк І.І., Мусієнко А.В. Альтернатива евтаназії – паліативна медицина // Бюлетень Міністерства юстиції України, 2003. – № 2. – С. 23-29.

10. Павлова Ю.В. Проблемы эвтаназии в праве // Здравый смысл. – 2005. – № 3 (36). – С. 56-58.

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Кафедра господарського права Національного університету «Юридична
академія України імені Ярослава Мудрого»
Полтавський юридичний інститут Національного університету «Юридична
академія України імені Ярослава Мудрого»
кафедра приватного права

Теоретико-правові засади формування сучасного медичного права в Україні

*Збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції
26-27 жовтня 2012 р.*

Полтава 2012